Literatura • Umění • Kultura 44 2026

Týdeník Unie českých spisovatelů, z.s.

Foto: Ivo HAVLÍK

PETR SAK

Feministický Pantheon

Kmladé a pohledné Danuši Nerudové se do feministického Pantheonu přihlásila Radka Denemarková. Její „odvahu“ při zahájení Frankfurtského knižního veletrhu nám na Novinkách přiblížila Lenka Hloušková.

V dnešním intelektuálním světě je odvahy málo, a proto jsem se zájmem začal číst. Intelektuální odvaha se projevuje v konfrontaci s mocí, proto mi bylo podezřelé úvodní slovo na veletrhu, stejně jako že bylo 28 knih spisovatelky přeloženo do cizích jazyků. Takové možnosti moc intelektuálně odvážným obvykle neposkytuje.

Po začtení se do projevu se mé podezření naplnilo. Tam, kde Radka Denemarková mluví obecně, lze souhlasit, avšak kde se jen trochu odchýlí ke konkrétnostem, lze dešifrovat velmi sofistikovanou falzifikaci a její programování vědomí lidí. Radce Denemarkové bylo v listopadu 1989 jednadvacet let, tedy na rozhraní dvou režimů byla ve věku, kdy její sociální osobnost mohla reflektovat oba systémy.

Generace o něco mladší (transformační) a další následné generace mají zcela zdeformované historické vědomí. Radka Denemarková svými závěry vypovídá spíše než o neznalostech o oportunismu a konjukturalismu. Současný společenský systém nemá smysluplnou ideologii a nahrazuje jinarativem „komunismu“, za něhož nic nebylo, jen prázdně regály a zbožštění Václava Havla.

Kdo chce dělat kariéru, musí se k tomuto narativu aktivně přihlásit. Kdo usiluje o poznání a prezentaci pravdy, ten je „vyautován“. Příkladem je Michal Macháček, který vydal vynikající objektivní biografii Gustava Husáka a pro historická pracoviště se stal odepsaným a živil se v ZOO, zatímco jeho kolega, který napsal, že Češi nic nedokázali, a proto nemají nárok na existenci, udělal skvělou akademickou kariéru.

Jedinci z těchto generací, kteří dokážou napsat pravdivý text o minulosti, jsou zcela výjimeční.

Kromě neznalostí tuto generaci také charakterizuje gnoseologická nepokora. Novináři, kteří byli v osmdesátých letech dětmi, anebo se narodili po převratu, suverénně píší o prázdných regálech a tvrdí, že nic nebylo. Srovnání na základě dat a faktů je však možné. Zde lze vidět novinářskou neprofesionalitu a nepokoru. Proč se nezabývají fakty, daty?

Konkrétní tvrzení Radky Denemarkové uvádím kurzívou a budu je komentovat.

„Které v minulosti vyústilo ve vyhlazování Židů či odsun Němců“. Dávání holocaustu a odsunu Němců do jed-

Pokračování na další straně

né řady je nehorázným dokladem nevzdělanosti Denemarkové. Holocaust je zrůdným vyústěním rasismu. O odsunu Němců (nejen z Československa) rozhodly vítězné mocnosti 2. světové války, nesouvisel s rasou a nebyl realizací kolektivní viny. Po skončení druhé světové války a odsunu německého obyvatelstva zůstalo v Československu zhruba 200 000 až 240 000 Němců. Odsunutí Němci, pokud by byl s nimi veden soud pro vlastizradu, by dopadli mnohem hůře. R. D. také cudně mlčí o vyhnání Čechů.

„Kdy v české vládě sedí dva bývalí spolupracovníci komunistické Státní bezpečnosti“. Proč neuvádí na Pražském hradě prezidenta, školeného armádního rozvědčíka proti NATO?

„Evropa hnědne“. Proč R. D. nemluví o hnědnutí (revitalizaci nacismu) na Ukrajině, kde jsou oslavování a s pietou pohřbíváni nacističtí zločinci z 2. světové války a Ukrajina se hlásí k nacistické minulosti?

Proč R. D. nepřipomene, jak se F. Merz v podstatných bodech přibližuje A. Hitlerovi (antikomunismus, „Drang nach Osten“)?

„V době, kdy kontinentální Čína ohrožuje svobodný Tchaj-wan“. Co R. D. myslí svobodným Tchaj-wanem? Tchaj-wan není členem OSN, není uznán dalšími státy a má statut součásti Číny. To R. D. neví?

„V době, kdy jsou normalizovány nové fašismy, nové totalitarismy a genocidy“. Proč R. D. nejmenuje genocidu v Gaze?

„Národ je konstrukt: na základě jazyka, území nebo politických propagand.“ - Plytké, povrchní chápaní národa odpovídá nadnárodním zájmům o odnárodnění nových generací.

„A já pocházím ze země, která musela v roce 1989 rehabilitovat Franze Kafku“. Od spisovatelky bych očekával větší znalost literární historie. Nebo je to jen zase propaganda? Či tou rehabilitací myslí svou osobní rehabilitaci, protože do roku 1989 Franze Kafku odmítala?

V roce 1963 se uskutečnila v Liblicích k životu a dílu Franze Kafky mezinárodní konference. Výraznou osobností konference i znalcem díla Franze Kafky byl Eduard Goldstücker, sám Žid. Za války byl spolupracovníkem Jana Masaryka v Londýně a v šedesátých letech byl vedoucím katedry germanistiky a prorektorem Univerzity Karlovy. Za mého mládí byly vydávány nejen knihy Franze Kafky, ale také knihy o něm. Např. „Život plný bojů“ Maxe Broda. Zatímco z mých spolužáků na vysoké škole by se těžko našel někdo, kdo nečetl alespoň jeden román Franze Kafky, v posledních desetiletích byste naopak těžko našli vysokoškoláka, který nějaký Kafkův román četl. A možná ani mezi studenty bohemistiky či germanistiky. Přece stačí přečíst obsah na internetu.

„Česko-německo-židovské vztahy na území Čech představovaly hluboce tabuizované téma až do devadesátých let dvacátého století. Němci byli odsunuti. Židé mrtví nebo v exilu“. Asi jsme žili každý v jiné zemi. Pro R. D. byli odsunuti nebo mrtví, mým životem se prolínali. S Němcem z Jablonce, bratrovým spolužákem z ČVUT, jsem byl na dovolené pod stanem. Mezi spolužáky na vysoké škole jsem měl celou řadu židovských spolužáků, ovšem pro nás to nebylo podstatné a nijak rozdělující. Ve fakultním výboru byla většina Židů, ale až do projevu R. D. jsem to nereflektoval. S Janem Munkem jsem sdílel v době interní vědecké aspirantury pracovnu a několikrát byl na konferenci v Primorsku. Také jsem byl u toho, když se seznámil na semináři v Liblicích s Židovkou, s kterou se později oženil. Pokud by R. D. pochybovala, že byl Žid, podotýkám, že později byl ředitelem Památníku Terezín a předsedou Židovské obce v Praze. Do současnosti mám několik židovských přátel, i když podle R. D. tu nejsou.

Česko-německo-židovské vztahy byly tabuizované leda pro R. D. Já jsem se naopak dávno před devadesátými lety setkával s legitimním názorem, že prolínání německé, židovské a české kultury vytvořilo specifické kulturní prostředí.

„Po dlouhá desetiletí byl prakticky popírán jakýkoliv německý a židovský vklad do dějin české kultury. Pro mě jsou ale jména pražských autorů jako Franz Kafka, Rainer Maria Rilke, Franz Werfel, Egon Erwin Kisch také součástí české literatury“. Svými výroky R. D. dělá ostudu své alma mater. Možná 90. léta nebyla ta nejšťastnější pro vzdělávání. Možná, kdyby studovala v době, kdy katedru germanistiky vedl Eduard Goldstücker, tak by jí podobné výroky vůbec nepřišly na mysl. Těžko mohl být vliv němčiny popírán, když řada národních buditelů psala německy. Josef Dobrovský napsal základní učebnici češtiny „Ausführliches Lehrgebäude der böhmischen Sprache“ německy. To má generace znala i bez absolvování oboru bohemistiky, R. D. to nezná ani po absolvování oboru bohemistika na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

„Čína ukazuje, že kapitalismus a totalitarismus se vzájemně nevylučují, ale naopak mohou tvořit zvláštní a dokonalou symbiózu. Na jedné straně neomezený růst, na druhé straně neomezená a neustálá kontrola všech – a svoboda je rozdrcena“. R. D. trpí chorobou, kterou geniálně popsal Ježíš. *„Vidíš třísku v oku svého bratra, ale trámu ve vlastním oku si nevšímáš“.* R. D. se zabývá situací ve vzdálené Číně, která se nás bezprostředně netýká, avšak nevšímá si snahy Evropské unie o neustálou kontrolu, která je - na rozdíl od Číny - spojena s trvalým úpadkem.

„Společnost, která se definuje výhradně penězi, stojí na pokraji kolapsu, a kde mluví peníze, mlčí pravda.“ - Ano, to je ovšem podstata kapitalismu.

„Ale dnes se i v jednotlivých amerických státech a okresech knihy brutálně cenzurují a vyřazují ze školních a veřejných knihoven. Konzervativní a autoritářští populisté, kteří se dostanou k moci, chtějí potlačit nezávislou literaturu. Proto v 21. století potřebujeme solidaritu zakázaných!“ Proč R. D. nemluví o likvidaci nejen ruské literatury, ale veškeré ruské kultury na Ukrajině? Proč nemluví o tom, jak Jiří Pospíšil znemožnil světově proslulé ruské operní pěvkyni Anně Netrebko zpívat v Praze?

„Denemarková v této souvislosti ukázala na to, jak poklesla morálka nejen společnosti, ale také politiků, zmínila i dva české: premiéra Andreje Babiše (ANO) a ministra kultury Otu Klempíře (Motoristé sobě).“ Proč R. D. nevadilo, že Petr Fiala pro občany požadoval korigované informace a vyzýval je k udávání spoluobčanů jiných názorů? Když Igor Stříž, nejvyšší státní zástupce, vyhrožoval za jiný než vládní názor trestním stíháním se sazbou až 3,5 roku vězení, když byly zablokovány internetové časopisy. Proč R. D. nezmíní vyhořelou morálku komunistických antikomunistů Petra Pavla, Josefa Baxy, Petra Pitharta a mnoha dalších?

„Pravda je v dnešní době tak ďábelsky

Pokračování na další straně

JIŘÍ ŽÁČEK

Štěstí

Ulovit mokré mýdlo ve vaně
je těžké jako osedlat si vorvaně,
těžké je lapit včelu v letu,
těžké je složit operetu,
těžké je stát se hvězdou internetu,
těžké je pronést moudrou větu,
těžké je přiznat, že se pletu,
a nejtěžší je chytit štěstí do dlaně.

zamlžená a zastřená a lži tak rozšířené, že pravdu nelze rozpoznat, pokud ji člověk nemiluje.“ A přesně to Radka Denemarková předvádí svým projevem. Projevuje se sofistikovaně jako zloděj, který křičí - chyťte zloděje!

Také podmínka, **„pokud ji člověk miluje, nestačí“** a jedná se v podstatě o kýč. Petr Pithart a další lháři nepochybně budou přísahat, že pravdu milují. K poznání pravdy jsou potřebné kognitivní kompetence a duchovní vyspělost.

Radka Denemarková svým projevem sofistikovaně předvádí konstruování fiktivní reality a její implementace do vědomí lidí. Pro spoustu posluchačů, včetně novinářky, která o ní nadšeně píše, bude statečná, protože mix jejích tvrzení a reflexí reality obsahuje i střípky, které mohou být vnímány jako pravdivé nebo skutečné. Tím spíše, že mladší generace mají nízké analyticko-kritické kompetence.

Podstatný je však celek projevu plný lží, dezinformací, fiktivní reality naplňující německý a bruselský narativ.

Za tuto službu jsou Radce Denemarkové vydávány a překládány knihy, za tuto službu mohla exkluzivně zahájit 76. ročník knižního veletrhu ve Frankfurtu nad Mohanem.

Ze světa Mayova a jeho *Oldů*

IVO FENCL

Karl Friedrich May (1842-1912) si vysnil tolik hrdinů, až se to plete. Vysnil si Old Firehanda a Old Surehanda; ten je nejzáhadnější. Nechápeme dlouho, co toho muže stále pohání prérií. Z místa na místo jej nutí cestovat. Koho hledá? Ani Vinnetou a jeho bílý bratr Old Shatterhand to zprvu nechápou, ale finále eposu pravdu rozkryje.

Třídílný Old Surehand v Německu vyšel poprvé před sto třiceti lety (1896) a jeho prostřední část nebývá vždy vydávána v rámci románu, protože obsahuje směsici dobrodružství, která se k ústřednímu „tažení“ za pravdou a spravedlností neváže. Už od roku 1921 bývají vydávány v samostatné sbírce Kapitán Kajman, která česky vyšla v nakladatelství Olympia v roce 1980. Jak si zřetelně vybavuji, můj gymnazijní spolužák Josef se po ní tehdy mohl utlouct. Z pultů zmizela, jako by na nich ani nebyla.

Co je podstatnější? Old Surehand letos má svazky jen dva, V Llanu Estacadu a (v září 2026 vydaný) Ve Skalistých horách. Navzdory tomu, že fajnšmekři proti podobným postupům brojili, lze louskat ony knihy opět ve volné, avšak bezvadné úpravě Vítězslava Kocourka (1920-1995).

Jak nás upozorňuje znalec mayovek Karel Jordán, je to právě román Old Surehand, kam si autor prvně dovolil přidat na předtitulní stránku vlastní fotografii v kostýmu Old Shatterhanda. Byl to trochu marketing a snad i pýcha a taky tento přístup vedl k tomu, že se dnes Karlu Mayovi říká „první německá pop-hvězda“.

Foto: Ivo HAVLÍK

Nejenom ta střední, ale rovněž první část Old Surehanda sestává, nutno konstatovat, z již dřív publikovaných povídek, ba sekvencí románů. Konkrétně? Text První los wapiti vyrašil už roku 1890 a byl otištěn v magazínu a další příběh V Kaňonu omylu poprvé časopisecky zveřejnili rok předtím.

V druhém dílu trilogie U táborových ohňů, který nyní česky nevychází, spisovatel pokračoval i povídkou Skořápky s kartami, časopisecky prvně uveřejněnou koncem sedmdesátých let, a následovaly texty z roku 1878 Vstal z mrtvých a Zajat na moři. Povídka V zajetí tornáda se objevila už ve sbírce z roku 1886 a sekvence Královský poklad je výňatkem ze známého kolportážního románu Lesní růže, zveřejňovaného Mayem na pokračování mezi roky 1882 a 1884. Ale já tím autora, prosím, nekritizuji, já tím chci naopak poukázat, že „se uměl prodat“. Nebyl špatný obchodník.

A Surehand? Je chlapíkem se zvláštníma, hluboko zasazenýma očima, a vlastně se jmenuje Leo Bender. Co tak urputně hledal? Bratra Freda. A našel ho, a to v náčelníkovi Komančů jménem Apanačka. Jak už tušíte, oba muži jsou zpola Němci, o tom žádná, ale mají společnou indiánskou maminku (Emily), nějaký čas se skrývající v mužském přestrojení.

Old Surehand byl přitom zachráněn Old Shatterhandem právě ze zajetí Komančů a v závěrečném svazku zví čtenář navíc hodně i o konci dalšího z Oldů, a to Old Wabbla, vlastním jménem Fred Cutter.

Román Old Surehand je každopádně poutavé čtení, a když je May kumuloval, fakticky byl na vrcholu kariéry. Ještě nepřišla krize. V knize potkáme i Utahy, Osagy a Čejeny, sledujeme lov hned čtyř grizzliů a Karel Jordán poukazuje v doslovu k druhému ze svazků (první doslov nemá) na velmi „drsný souboj kovářským perlíkem“. Je navíc názoru, že se jedná o nejkompletnější provázání zkušenosti „starého“ autora indiánek Maye s jeho zkušenostmi s detektivkou i motivy náboženskými, mystickými, spikleneckými a rodinnými. Vše smísil… a spletitý příběh ukočíroval. Jenom ten chovatel koní a hledač rodiny Old Surehand bohužel takřka ztratil víru v Boha, ale taky dodejme, že Old Wabble ji nikdy ani neměl. Tento Old není pašák. Je konfliktní, posléze zrádný a taky že platí. Je vsazen do rozštípnutého kmene, a sice mučení přežije, ale jen aby se mohl - na poslední chvíli - usmířit s nebem, a to za Shatterhandova zpěvu kostelní písně.

Nejobsažnějším Old Surehandem u nás bylo Vilímkovo vydání z roku 1902, které znovu a v šesti dílech přineslo sto let po tom nakladatelství Návrat (2006-2010). Toužimský a Moravec zachovali (1931) tři díly, ale z prostředního některé povídky vyhodili a kapitoly přerozdělili. Malíř Burian tenkrát vytvořil jediný obrázek na přebal, to bylo vše. Ostatní dělal nikoli špatně Josef Ulrych.

Až nedávno (2019) pak připravil potomek rodu Moravců Michal aspoň dvě knihy z tohoto vydání, ale jsou upravené, opět jinak segmentované a s obrázky Ulrychovými, Wowkovými a Krumovými.

Zmíněný už Vítězslav Kocourek vynechal při „překládání“ vedle mnoha povídek a útržků starších Mayových textů také křesťanské pasáže a poprvé vyšla jeho verze Old Surehanda roku 1971; a právě tehdy se pustil do řádnější práce Zdeněk Burian a vytvořil zbrusu novou sadu obrázků. Zvlášť lov na medvěda je báječný a Karel Jordán upozorňuje i na brilantně zachycené kouzlo krajiny okolo jezera Pah-sawahre. Už jen dodám, že Old Surehanda zosobnil v šedesátých letech ve filmu britský herec Stewart Granger, a to jako možná až moc namyšleného hezouna: v předloze takový není. Jde o snímky Mezi supy, Petrolejový princ a Old Surehand (1964-1965) a ze série nejsou ještě nejhorší (ani ne nejlepší). Ale jedna chyba proslula. Z Wabbla udělali hloupou, nešikovnou, komickou figuru, jejíž herecký představitel navíc trapně přehrává.

Proč však utíkat až do filmů, když nám voní sběratelské výtisky edice KOD 213/I a 213/II a kompletní přítomnost Burianových obrázků. A když stačí přečíst čtrnáct kapitol, abychom byli v obraze i my. Dohromady kapitoly ustavují celý onen pohnutý Surehandův příběh! Král kovbojů, Komančové, Posel, Setkání s Vinnetouem, Past, Sto stromů, Generál a Apanačka, Helmers Home, U matky Thickové, Osagové a Čejenové, Černé oko, Souboj Tobyho Spencera, Údolí šedých medvědů a Devil´s Head.

Karel May. Old Surehand. V Llanu Estacadu. Ve Skalistých horách. Albatros 2026. Oba svazky přeložil a upravil Vítězslav Kocourek. Ilustroval Zdeněk Burian. 688 stran.

Podzim 1836, *půl roku po vydání* Máje: Poslední požár *Karla Hynka* Máchy

MILAN BLAHYNKA

S nad každý, i kdo z Máje zná sotva první verš a nečetl z Máchova díla vůbec nic, vzpomene si, že pár dní před svou předčasnou smrtí básník hasil požár; a kdo si pamatuje něco víc, ještě možná ví, že k tomu došlo na podzim 1836, půl roku po vydání *Máje*, a že to hořelo v Litoměřicích, první a poslední štaci mladého, v srpnu *absolvovaného* právníka, který potom v Litoměřicích (kam přijel čtyřicet dní před smrtí a kde si ho, oděného v nápadném šedém plášti s červenou podšívkou, stráž na náměstí, vyhlížející vzácnou „incognito" návštěvu, spletla s arcivévodou Františkem Karlem), ještě než si stačil zařídit domácnost a uvítat i představit ve městě svou nastávající ženu Lori, s níž už měl dítě, umřel a už osmého byl spěšně pohřben.

Těch *pár dní* mezi požárem a smrtí nebylo zas tak málo: **hořelo 23. října a Mácha skonal 6. listopadu,** tedy čtrnáctého dne po požáru. Mácha po něm rodičům a Lori ještě třikrát psal, netrpělivě čekal a urgoval zprávy z Prahy, pouhé čtyři dny před smrtí radostně sděloval, že se v Litoměřicích *začíná mít dobře*, referoval, jak ho jeho šéf *p. justiciér* Duras pozval k obědu na neděli, jak jel v plášti a červené čepici s postiliónem u každé vsi troubícím *jako jenerál* do Milešova, ale i láteřil nad zprávou, že *Lori byla od nás z domu: tak jsem se rozvzteklil, že jsem z toho mohl mít smrt. Také od těch čas tůze špatně vypadám.* Na zdravotní potíže si však stěžoval už před požárem.

Snovatelům a šiřitelům tklivých legend to ovšem nezabránilo spojit básníkovu smrt se zdoláváním požáru. Ač podle patrně první zprávy v českém tisku (17/11 1836 v *Denní kronice Květů*, jejímž autorem byl Máchův mladší přítel a později soudce *K. Havlík*), z níž evidentně čerpalo *Oumrtí* v *Pražských novinách* 20/11, Mácha zemřel *po dvoudenní nemoci*, už v listopadu 1836 šla (podle *Akademických pamětí V. Macha*) řeč, *že pomáhal při ohni hasit a že na zánět plic zemřel.* Fáma se brzy šířila do světa, například *von Grünwaldovým* úvodem k německému překladu Máje od S. Kapra (1844), a časem nabyla dojemné podoby: např. v *Literatuře české devatenáctého století* (III/1, 1905) psal *Jaroslav Kamper* o Máchovi:

„*...zpozoroval oheň (...). Nerozmýšleje se, dlouho spěchal do města (...). Přesto byl z prvních, kdož přiložili ruku, aby požár byl uhašen. Ale pomáhaje bližnímu, obětoval život vlastní: námahou a nachlazením přivodil si zánět plic, jenž po čtrnácti dnech Máchu sklátil do hrobu.*"

Na *zánět plic* umírá Mácha také ve *Vlčkových Dějinách české literatury* II a ještě i v *Přehledných dějinách české literatury* Arna Nováka (1939), přestože už např. *Albert Pražák* ve své máchovské monografii (1936) přičítal básníkovu smrt požití *starého masa* a *nachlazení* při požáru vykládal jen jako *zhoršení* nemoci. Až už byl dojímavý příběh o básníkově smrti v důsledku šlechetné obětavé pomoci jiným celá desítiletí minulostí, usoudil *Miroslav Ivanov* ve své rozvleklé knížce o KHM, bůhvíproč nazvané *Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi* (1977), že prý Máchu *k ohni hnalo cosi podvědomě*, nejspíše touha *být všude první, v čele, snaha vyniknout nad ostatní.* Ivanova přitom vůbec nenapadlo, že lepší než trousit takové dohady bylo by hledat od-

pověď - a to vzděláním bohemista a historik Ivanov měl zkusit především – v básníkově *díle*.

– – –

Ještě než se obrátíme k tomu dílu, řekněme si pro pořádek, že litoměřický požár byl básníkův požár *poslední* i z hlediska Máchova *života*. V Máchově *Deníku na cestě do Itálie* v zápisku z 4/9 1834 se čte, jak ho za nocování *v pěkném pokojíku U zlatého orla* ve Štýrském Hradci vzbudila střelba: *Na věži na Šlosberku svítil oheň. Hořelo v městě. Pak běhalo vojsko atd. Usnul jsem opět a strašný jsem měl sen*. Ani slovo o tom, že by se básník rozběhl už k tomu ohni, hnán k němu čímsi *podvědomě*.

Zato stačí zalistovat v souborném vydání Máchových básní a můžeme užasnout nad množstvím *požárů* v nich. 26/1 1832 v básni *Zpěvec* básník pozoruje, jak *nad rybníkem na skále, / na skále na vysoké / pošmournou černou nocí / oheň se jasně vzhůru pne*, jak *požár se vzhůru nese, / obloha též se rudí*. V básni *Boudoucí vlasť* (ta už za básníkova života vyšla, v říjnu 1833 v časopise *Jindy a nyní*) praví páže svému pánu v odpověď, proč smuten stojí: *O patř! O hleď!! Co z moře klínu / v požár večerní vystoupá /.../ Ó pane, hleď, v poslední záři / jak zlatě soumrakem to hrá, / ó jistě vlasti hledím v tváři, / o jistě, jistě vlasť to má*. A v tom metaforickém pojmenování básníkovy *budoucí vlasti* zlatě planoucí *požárem* je už i slovo *poslední* – v rukopisném náčrtu básně bylo nejen u *záře*, ale i u požáru: *v požár poslední*... a při definitivní úpravě je básník ponechal jen u záře, aby se neopakoval.

Ale už v sedmé ze *Znělek* (po listopadu 1833) zní Máchova fascinace představou *posledního požáru* naplno: *Zašlo slunce za modravé hory, / poslední v oblacích požár plane* (...). A pak *Máj* (1836), Máchovo dílo vrcholné. Hned v prvním zpěvu: *Poslední požár kvapně hasne*...; pak ve zpěvu třetím *nad dálkou temných hor poslední požár plál*, ale také, když *krásný – krásný věk* daleko odnesen vztekem časů a *dalekoť jeho sen*, zbývá *vyhaslý ohně kouř*; a v *Intermezzu II* pak nejenom *temnorudý požár hoří, dlouhý pruh v plamenné záři*, a1e *hasnul požár, bledší, bledší*.

– – –

Věru netřeba sahat až k *Bachelardově* pozoruhodné *Psychoanalýze ohně* (1938, česky 1994), máme-li porozumět Máchovu zaujetí pro *poslední požár*. Básníkovi, který si barvou plamenů dal podšít svůj plášť, jímž rád provokoval, znamenal požár, a to *poslední požár* dne, požár, jaký rád pozoroval před tmou noci na obloze, planoucí život, život, který se (byť marně) brání nástupu nočních temnot, život planoucí a hořící, tedy stravující netoliko uhrančivou *májovou přírody krásu*, řečeno slovy autorova *Výkladu Máje*, ale i sebe sama: požár je *poslední* fáze, ve které zaniká, co hoří, co plane. Posedlost Máchova výslovně *posledním požárem* je už v básni *Budoucí vlasť*, ale pak v celém *Máji* výraz nejen básníkova *plamenného* vlastenectví, ale i té úzkosti, s jakou Mácha miloval vše, co hluboce miloval jako svého churavějícího synka Ludvíka, který se narodil čtvrtého dne po Máchově odchodu do Litoměřic, odkud se básník po zprávě o jeho narození rozběhl pěšky do Prahy, aby ho uviděl.

Mít *poslední* slovo má rád každý, kdo vede při. Co je *poslední*, to je svou neopakovatelností vlastně *jedinečné a definitivní*. Protože *požár* znamená *poslední* fázi existence hořících věcí, je *poslední požár* nejvyšším stupněm jedinečnosti, oné přeludné pomíjivosti, působící uhrančivě na básníka, který miloval květinu, *protože uvadne* - než by mohla zevšednět.

Máchu tak dlouho fascinovaly *poslední požáry* na *obloze*, až vyčerpán cestami pěšky do Prahy, prací v kanceláři, nedostatkem peněz i palčivou žárlivostí na Lori a starostmi s přesídlením Lori k němu (v Litoměřicích neprozradil, že s ní ještě není sezdán, měli se brát v Praze u Svatého Štěpána právě v ten den, kdy zemřel) náhle uviděl, leže v neděli na Radobýlu, jak *hoří* nikoli už metaforicky podvečerní obloha nad jeho zemí milovanou, ale docela obyčejně a reálně *jeho Litoměřice*, kde horoucně touží žít se svou, *jen svou* Lori, a svým Ludvíčkem. Jak by neběžel pomoci udolat požár, který jeho *vlasť* pouze *neozařoval*, ale který nebezpečně *ohrožoval už jeho* nový, právě budovaný domov a sám začátek jeho nového života?

Strůjci metaforických ohňostrojů bývají kupodivu lidé, kteří se v praktickém životě neztratí, nepropadají panice, pustě nefantazírují, ale vynikají činorodou aktivitou a vědí si rady. Mácha se nevrhl do plamenů jako nějaký šílenec, počínal si velice racionálně. Máme o tom svědectví z první ruky. Sám v pondělí po požáru podal o něm zevrubnou (ne však aranžovaně *důvěrnou*) zprávu ve svém dopise rodičům a Lori, rozepsaném už v pátek; ta zpráva stojí za pozornost:

Večer jsem ležel na Radobylu v neděli, na jednom velkém vrchu za Litoměřicema, už bylo tma; a vtom vyšel v Litoměřicích oheň. To jsem viděl z toho vrchu. Tak jsem běžel honem do Litoměřic; asi tři čtvrtě hodiny jsem měl co běžet, než jsem tam doběhl, a přece jsem byl jeden z nejprvnějších u ohně. To byl ale oheň: jedenáct stodol, samé obilí, najednou hořely, a vítr do toho foukal až hrůza; takovou jasnost a horkost jsem jakživ neviděl.- Hořely stodoly po obou stranách silnice a vítr hnal plamen přes silnici, tak žádnej nechtěl přeběhnout, a přece tam vzádu žádnej nebyl. Tak jsme se přece odvážili čtyři. Já jsem slík kabát a klobouk a jeden mi polil hlavu vodou, aby mi vlasy nechytily, a běžel jsem okolo třech po každé straně hořících stodol a za mnou ještě tři lidi. Just byl ale nejvyšší čas. Mezi dvěma stodolama je krátká zídka a v té jsou vrata; jedna stodola hořela a druhá ne; ale vrata mezi nima už hořely; kdyby byly vrata dohořely až na druhý konec, byla by od nich ta druhá stodola chytila. Tak já

Pokračování na další straně

a kominík jsme ty hořící vrata, protože byly zavřeny, přelezli, roztloukli jsme závory a porazili jsme je a vyhodili jsme je na silnici, pak jsem vylez na stodolu na špic a sedl jsem jako na koně, a ti druzí mi podávali vodu a já jsem furt střechu políval, aby nechytila; ale sotva jsem tam vydržel horkem a větrem; vždycky než jsem vodu vylil, musil jsem ksicht natřít a napít se. Tak jsme tu stodolu a celou línii za zachránili. Potom teprva přišly stříkačky, když byl oheň už slabší, protože by jim koně dřív byli nepřeběhli po silnici skrz plamen. Dnes v pondělí ještě pořád tam hoří. – Pan justiciér jel pryč, a doma je 7 ženských a žádnej mužskej, jen já, kdyby se to tak dnes stalo! – Není to od nás ani sto kroků, zrovna za městem, to by byl virvar. Papíry a všechno je ve sklepě, budu mít co rovnat. – Když jsem přišel k panu justiciérovi se podívat, když už přestávalo hořet trošku, tak jsem byl celý mokrý; povídal mi, že mám dřív pamatovat na něho a naše papíry, než tam jít hasit; ale večeři jsem dostal, protože skrz ten oheň pozdě večeřeli a já k tomu zrovna přišel.

Claudel prý řekl o Rimbaudovi, *který se stavěl šíleným a hereckým na smrtelné posteli: věřím mu na slovo*! Nedá se tak věřit na slovo i Máchovi? A proč věřit těm, kdo hned po jeho smrti začali spřádat (netuše, že autentickou zprávu podal básník sám) kýčovitý příběh, jak básník přiběhl z Radobýlu k ohni *celý unavený, u ohně se dával vodou polívat a po ohni pozdě večer celý mokrý a v studeném pokoji se položil spát*, aniž padne jediné slovo o večeři u Durasů mezi tím?

– – –

A není Máchova zpráva, *věcná* a bez konvenčních poetických slovíček (všimněme si: kde by většina literátů napsala v přání vyjádřit se co nejdramatičtěji, že oheň *vyšlehl*, Mácha jen: *oheň vyšel*), nezredigovaný a chvatně psaný text podobně působivý, jako třeba Gagarinova *věcná* a poeticky nenakadeřená zpráva o prvním obletu Země, v níž *František Hrubín* právem objevil poezii samu?

Život je plný paradoxů. Kdyby o předposlední říjnové neděli v Litoměřicích nehořelo, o druhém listopadovém úterý si Ignaz Mácha a *Eleonora Šomková* v Praze u Svatého Štěpána řekli *ano*, Lori se nastěhovala do Litoměřic s firhaňky a s tím ostatním, o čem Karel Hynek věděl, že toho *bude potřeba*, kdyby pan justiciér Josef Duras odešel po letech na zaslouženou penzi a Mácha se stal *in der Kanzlei in Leitmeritz* sám šéfem a nějakých čtyřicet padesát let na to byl jako vážený občan a básník pochován na litoměřickém hřbitově, sotva by na podzim 1938 došlo k rychlé exhumaci a převozu jeho pozůstatků do Prahy a jejich podrobení vědecké expertíze a potom v květnu 1939 k novému pohřbu za účasti duchovních autorit národa, *německým okupantům navzdory*, na vyšehradském hřbitově.

Jeho *poslední požár*, dva týdny po němž, *ne však v jehož důsledku zemřel* a byl urychleně pochován, spojil ho tak úzce s českoněmeckými Litoměřicemi, že ztráta města zapůsobila jako synekdocha a symbol těžké křivdy, spáchané Mnichovem, do té míry, že český básník musel být sto a dva roky po pohřbu evakuován a nabyl na významu pro boj o národní existenci.

– – –

Mácha v Litoměřicích nežil déle než biblických čtyřicet dní a jeho návrat do ponížené a posléze přímo obsazené Prahy se proměnil v posilu národního sebevědomí. Jeho ostatky byly v Praze uloženy (jako se ostatky svatých a světic Páně zachráněné před pohany ukládaly v křesťanských chrámech), aby mohly být *v máji* 1939 svým novým pohřbem vystaveny české veřejnosti jako *národní poklad*. *Poslední požár* básníkův tak bezděky *ozářil Máchův odkaz*, dílo básníka nádhery a jedinečnosti české krajiny a českých dějin.

A odlesk planoucích *posledních požárů* dne na rudé podšívce básníkova pláště inspirovala pak v dalších desítiletích k vznosným pointám, jakou třeba končila roku 1960 jubilejní stať *Plamenům, lásce, barikádám* (nazvána slovy závěrečného verše třináctého z *Horových Máchovských variací*, napsaných ke stému výročí Máchovy smrti):

Barva, kterou nosil podšitý svůj dávný básnický plášť, vystoupila dnes vysoko na naše prapory, aby tím spojila srdce všech se srdcem básníkovým, jemuž zůstala stále stejně blízká.

Kdo to o Máchovi a *našich* rudých praporech ve výši tak zabásnil? Jen hádejte, děti, můžete třikrát; že by snad nějaký tehdy už opožděný socialistickorealistický bard? Ale kdeže. V měsíčníku Host do domu 11/1960 se tak pěkně rozepsal Milan Uhde.

Podle neudržitelné, leč dlouho (i Ivanovem) tradované legendy, v zašpiněném kabátě, který měl Mácha na sobě při hašení požáru, našla se údajně poslední Máchova báseň Cesta z Čech; jak se už zjistilo před Ivanovem, báseň byla napsána mnohem dříve, ale neméně rázně je třeba se vysmát i tvrzení o kabátě ještě po básníkově smrti údajně zašpiněném od požáru; mohl si Mácha vůbec na cestu do Milešova (kterou absolvoval v plášti a červené čepici a jel jako jenerál) vzít zašpiněný plášť? Cestoval tam v pohodě a na své vzezření úzkostlivě dbal.

Ilustrace: Jiří HAVLÍK

Fejeton

RUDOLF KŘESŤAN

Měl jsem odpovědět na dotaz, jak píši fejeton. Bylo to v jedné pražské redakci, která mě pozvala k interviewu, protože mi právě vyšla knížka fejetonů. Jako novinář jsem se dostal do opačné role. Zatímco jsem zvyklý otázky klást, teď jsem měl odpovídat. Byla to pro mě podobná situace, jako když u požárníka hoří.

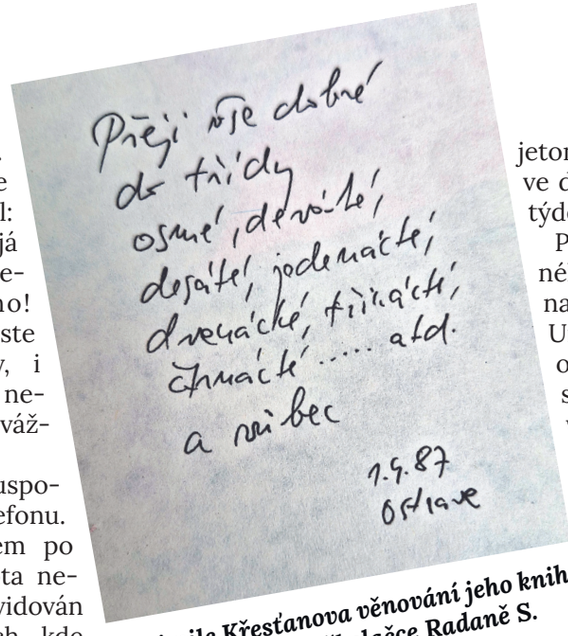
Odcházel jsem z redakce zamyšlen a teprve doma jsem si uvědomil, že při odchodu z budovy jsem u vrátného zapomněl odevzdat návštěvnický lístek. Byl sice podepsaný dotyčným redaktorem, ale v mé tašce. Nacházel jsem se už v mém bytě, nicméně de iure jsem ještě zůstával v útrobách budovy ve středu Prahy, kde jsem byl na vrátnici podchycen kopií návštěvnického lístku. Až tamější vrátný bude večer dělat inventuru, objeví manko. Pro strážného se stanu člověkem, který ještě setrvává uvnitř.

Nebo trčí ve výtahu.

Bloudí po temných chodbách.

Pro vrátného jsem ještě nebyl vyskladněn. Nemá podepsanou průvodku, tudíž zůstávám balíkem na teritoriu budovy.

Začal jsem si uvědomovat rozdvojení osobnosti. Rozpoltil jsem se na jsoucího jedince zde doma a na evidovanou bytost v úředních prostorách, kde jsem dokladován. V touze po vnitřním sjednocení a taky proto, abych uvedl záležitost do pořádku, zatelefonoval jsem na vrátnici. Strážný se velmi zlobil: „Člověče, já vás mám neodepsaného! Pro mě jste pořád tady, i když tady nejste!!! To je vážná věc.“

Faksimile Křesťanova věnování jeho knihy fejetonů ostravské školačce Radaně S.

Nedal se uspokojit po telefonu. Protože jsem po zbytek života nechtěl být evidován v prostorách, kde se vůbec nenacházím, vydal jsem se zpět přes půlku města, abych vrátnému vrátil zapomenutý lístek. Teprve pak jsem splynul se svým stínovým dvojčetem, lícoval jsem a stačila mi jedna čepice.

Mohl jsem si ten problém s dvojjedinečností a s dodatečnou cestou uspořit, kdybych byl býval odevzdal lístek hnedka napoprvé. Ale to jsem odcházel zamyšlen z rozhovoru, při kterém jsem byl hanebně neschopen odpovědět na dotaz, jak se rodí fejeton.

– – –

DOVĚTEK EDITORA. Ještě jsem nebyl elévem v redakci ostravského deníku Nová svoboda, a již jsem četl fejetony Rudolfa Křesťana ve dvoutýdeníku MY 64 a týdeníku Mladý svět.

Později jsem talentovaného studenta potkával na žurnalistické fakultě Univerzity Karlovy. Byl o tři ročníky výš. Byl skromný, taktní, nevyvyšoval se nad námi, i když nás přesahoval svým talentem, když používáme slovní spojení vrozená inteligence, pak Křesťan oplýval vrozeným novinářským uměním.

Slovník české literatury po roce 1945 jeho fejetony charakterizoval slovy: „Vedou prostřednictvím humorné nadsázky, slovních hříček, nonsensu a recese polemiku s životním stereotypem a poetizují všednost malých věcí. Typově převažují nepolemické, optimistické, úsměvné a chápavé fejetony na pomezí causerie, jejichž východiskem mohou být automatismy v lidském chování, které autor svou reflexí ozvláštní, zdánlivě všední denní příhody, anebo nejrůznější drobné kuriozity a zajímavosti ze světa. Autorovy úvahy i jeho vtip vyrůstají z citu pro jemnosti i absurditu jazyka.“

Rudolf Křesťan zemřel 15. října 2026 ve věku 83 let.

IVO HAVLÍK

POZVÁNKY

Valná hromada Výboru národní kultury se koná v sobotu 21. listopadu 2026 v Praze 1, třída Politických vězňů 9, místnost č. 116 ve druhém poschodí. Začátek v 10 hodin.

Valná hromada Unie českých spisovatelů se koná v sobotu 21. listopadu 2026 tamtéž. Začátek ve 13.30 hodin. Odhalena bude pamětní deska zakladateli UČS, zasloužilému umělci Karlu Sýsovi, nositeli státního vyznamenání za přínos české kultuře.

Unie českých spisovatelů zve své členy a příznivce na slavnostní vyhlášení cen UČS za rok 2026. Pátek 4. prosince 2026, Praha, Slovenský dům, Soukenická 3. Zahájení v 17 hodin.

Literatura • Umění • Kultura

Vyšlo 29. října 2026
luk@futura.cz

Týdeník Unie českých spisovatelů, z. s., 12. ročník (Kmen 39. ročník). Vychází jako příloha týdeníku NAŠE PRAVDA. Zakladatel Karel Sýs. Vedoucí redaktor Ivo Havlík. Redakční rada: Ivana Blahutová, Michal Černík, Michael Doubek, Pavol Janík, Alexej Mikulášek, Michal Polický, Radovan Rybák. Grafická úprava Studio FUTURA. Nevyžádané příspěvky se nevracejí. Kontaktní adresa: Politických vězňů 9, 110 00 Praha 1.